

Draamaharjoituksia Minna Canthin näytelmään *Anna Liisa*

Kuvitellussa roolissa, kuvitellussa tilanteessa

Roolihenkilön asemaan asettuminen, rooliin pääseminen, edellyttää jonkin henkilölle luonteenomaisen ja esimerkiksi hänen tunnetilalleen ja ikäkaudelleen tyypillisen, tunnistettavan ilmaisun löytämistä eleiden, ilmeiden, asentojen ja liikkeiden kielellä. Improvisaatiossa voidaan keskittyä kehon kieleen, mutta siihen otetaan mukaan tilanteeseen sopivat repliikit.

Pieniä improvisaatioita:

- a) Esitä tilanne, jossa uuden lapsen syntymää odottava tuleva *mummo* tai *pappa* kertoo tyttärelleen tai miniälleen, miten hän tulee hoitamaan tulevaa vauvaa, miten tähän suhtautumaan.
- b) Esitä tilanne, jossa *nuori aviomies* kuvittelee, miten hän hoitaisi vauvaa tai miten hän kuvittelee vauvan tulon muuttavan elämää (suhtautumistapa ja se, kenelle kertoo, pitää päättää itse).
- c) Esitä tilanne, jossa *pikkusisko tai -veli* selittää, mitä hän tulee tekemään perheeseen pian tuotavan vauvan kanssa, millaiseksi hän kuvittelee vauvan jne. (esittäjä päättää ikänsä ja suhtautumistapansa).

Keskustelkaa siitä, millaisia ikäkauteen ja tunnetilaan liittyviä eroja esitysten sarjassa tulee esille.

Henkilösuhteet esiin tekstianalyysillä

Lue katkelma näytelmän alkukohtauksesta. Tarkkaile, millainen jännite kohtaukseen sisältyy. Tee havainnot tekstiin sisältyvistä dialogin piirteistä ja sivutekstistä. Kiinnitä huomio yksittäisiin sanoihin, jotka kertovat henkilöiden tunteista ja ajatuksista. Millainen on näiden kahden henkilön suhde tilanteeseen sisältyvän keskustelun sävyn perusteella? Mitä henkilöiden repliikit kertovat heistä itsestään ja heidän suhteestaan? Mitä keskustelussa esiintyvät aloitukset viestivät? Mitä päähenkilön työskentely kertoo tilanteesta ja hänestä itsestään, että se, ettei hän heti keskeytä työtään.

Kootkaa lyhyen tekstianalyysin tulokset yhteisessä keskustelussa tai käykää ensin pienryhmäkeskustelu kohtauksesta tekemästänne päättelystä.

Minna Canth: Anna Liisa

Ensimmäinen näytös

(Tupa Kortesuon talossa. Perällä ovi. Siitä oikeaan uuni. Etulavalla vasempaan ristikkojaikainen pöytä, oikeaan korkeat luomapuut. Penkkiä seinämällä ynnä pöydän ympäri. Vasemmalla seinällä kaksi ikkunaa, oikealla yksi.)

(Anna Liisa luo kangasta. Hän on valkoverinen, solakka nainen, surumieliset, suuret, siniset silmät, kaunis, mutta hiukan kalpea; hänen vaaleat hiuksensa riippuvat paksulla palmikolla takana. Hetken päästä tulee Johannes sisään.)

Johannes: Päivää, Anna Liisa.

Anna Liisa: Johannes! Sepä hauskaa.

Johannes: Sattuipa hyvin, kun tapaan sinut täällä yksinäsi. Vieläkö sinä nyt alat kangasta?

Anna Liisa: Vielä.

Johannes: Ja aijot saada sen valmiiksi myös?

Anna Liisa: Täytyy. Tästä, näetkös, tulee vihkimäleninki.

Johannes: Elä? Vai vihkimäleninki! Mutta kylläpä sitten saat pitää kiirettä.

Sillä tiedätkös, mitä minulla nyt on mielessä?

Anna Liisa: Noo? Annahan kuulla.

Johannes: Ehei – ! Ei sitä noin työtä tehdessä, se kun on niin ylen tärkeitä.

Käy istumaan tuonne pöydän luokse, niin kerron.

Anna Liisa (säpsähtää): Ylen tärkeitä? Mitä se sitten onkaan?

Johannes: Ei mitään ikävää. Elä pelkää. Kovin sinä olet paha säikkymään.

Anna Liisa (pyyhkäisee otsaansa, rauhoittuu): Niin, eikö se ole hupsua?

Turhanpäiväisestä kun aina veret sävähtävät. – Istu sinä penkille tuohon, minä otan jakkaran.

– –

Johannes: – – Tiedätkös, Anna Liisa, mikä se oli, joka sinussa miellytti minua vielä enemmän – paljon, paljon enemmän kuin kauneutesi ja solakka vartalosi? Se oli juuri tuo hiljainen, tasainen olentosi. Sinä olit minusta ihan toisenlainen kuin muut nuoret. Paljon syvempi, paljon kehittyneempi. Niinkuin sinulla olisi ollut enemmän tunteita ja enemmän ajatuksia kuin muilla kellään. Ja niin kuin sinä olisit ollut paljon ylempänä meitä muita –

Anna Liisa: Ei – ei! Johannes, lopeta jo.

Johannes: Niin, henkisesti ylempänä, tarkoitan, henkisesti ja siveellisesti –

Anna Liisa: Elä puhu noin. Sinä masennat minut.

Johannes: Mikä on totta, se on totta.

Anna Liisa: Ei, se ei ole totta. Minä en ole muita parempi – huonompi, päinvastoin. Se minua juuri kauhistuttaa, kun sinä luulet minusta niin liian paljon hyvää.

Tekstiä muokkaamaan

Näytelmässä on vanhahtavaa kieltä ja paljon puhetta. Otetaan käsiteltäväksi kymmenen ensimmäistä repliikkiä. Merkitse sulkeisiin kaikki se, minkä voi jättää pois.

Karsittu versio voi näyttää tältä:

Johannes: Anna Liisa.

Anna Liisa: Johannes!

Johannes: Sattuipa hyvin, kun tapaan sinut täällä yksinäsi.

Johannes: – – tiedätkös, mitä minulla nyt on mielessä?

Anna Liisa: Noo?

Johannes: – – se on tärkeää. Käy istumaan – – .

Anna Liisa (säpsähtää): – – tärkeää? Mitä – – ?

Toimintaa repliikkien oheen

Harjoitellaan lyhyen kohtauksen tulkintaa pareina. Ottakaa huomioon nonverbaalisen ilmaisun ja toiminnan samanaikaisuus repliikkien kanssa. Hahmottakaa näyttämökuvaa roolihenkilöiden sijoittumisen, liikkumisen ja elehtimisen osalta. Pitäkää huolta siitä, ettei repliikkejä ladota liian nopeassa tahdissa!

Suunnitelkaa pareina, mihin 1800-luvun lopun maalaistalossa voisi sijoittua sisarusten, 20-vuotiaan Anna Liisan ja 12-vuotiaan Pirkon, keskustelu pienten lasten hoitamisesta. Mitä tytöt voisivat tehdä käsillään samalla kun he juttelevat. Kokeilkaa langan kerimistä tai ompelutöitä tai vaikka kasvimaan kitkemistä.

Pirkko: – – Ja kuule, sitten kun sinä saat lapsen, niin minä sitä hoidan.

Anna Liisa: Lapsen? – Voi, Pirkko, mistä sen vielä tietää, saanko lapsen vai en.

Pirkko: Kyllä sinä saat. Miksi et saisi? Saavathan kaikki muutkin, jotka ovat naimisissa. Ajatteles, kun sinulla sitten olisi semmoinen pikkuinen, kuin Ristolän emännälläkin tässä tuonnoin. Se ei ollut alussa kuin tuon kokoinen. Eikä se jaksanut pitää päättäänkään pystyssä, noinikään se vaan nyökytti, katsopas, noinikään, noin – noin. Mutta sitäpä varten ei pientä lasta saa pitääkään ylöspäin, vaan aina pitkällään, näin käsivarrella. Ja niskan alla pitää aina olla tukea. Voi, kyllä minä toki osaan hoitaa semmoista pikkuista, etkö usko?

Anna Liisa: Uskon.

Pirkko: Otathan sinä sitten minut oikein vasituisesti sitä hoitamaan?

Anna Liisa: Ei, Pirkko, jos lapsen saan, itse minä sen hoidan. En usko kenellekään.

Pirkko: Mutta sillä välin kumminkin? Et suinkaan sinä alituisen voi istua sen ääressä. Ja minä sitä kyllä hoitaisin yhtä hyvin kuin sinäkin, ehkä vähän paremmin vielä, minä kun niin paljon pidän pikkuisista lapsista. Mutta sinähän niitä et ole kärsinyt tähän saakka ollenkaan.

Anna Liisa: Mistä sen tiedät?

Pirkko: Siitä tiedän, kun sinä et tahdo pieniä lapsia nähdäkään. Et mennyt katsomaan Ristolän Elsaakaan, vaikka emäntä niin monasti pyysi. Ja kerran kun emäntä väkisin pani hänet syliisi, niin sinä ihan pelkäsit, ja olit vähällä pudottaa lapsen lattiaan, mutta emäntä arvon ehti siepata hänet kiinni. Silloin juuri sanoivat, että saapas nähdä, jos Jumala sille itselleen lapsia antaa, kuinka se niitä hoitaa.

Anna Liisa: Niinkö sanoivat?

Pirkko: Niin justiin sanoivat. Mutta minä ajattelin itsekseni, että olkaahan huoletta, kyllä minä Anna Liisan lapset vaalin. – Se sitten on somaa, kun ne oppivat puhumaan ja sanovat minua tädiksi. — »Pirkko täti, Pirkko täti, ota 'ylliin.» 'Ylliin se sanoi Ristolän Elsakin, ei osannut sanoa ässää.

Tunteeseen eläytyminen monologissa

A Anna Liisan ahdistus

Anna Liisa: Yöt olivat vielä hirveämmät. Lapsi oli aina edessäni ja minä pidin kättäni hänen suullaan aivan niinkuin silloinkin. Jos unenhortoon menin, kaikui hänen huutonsa korviini ja minä vavahdin samaa päätä ylös. Välistä se huuto kuului niin selvään, että luulin hänen olevan vieressäni. Haroin kädelläni ympäri vuodetta, enkä uskonut että se voi olla tyhjä, ennenkuin sieppasin tulen ja katsoin. Voi, mitä olisinkaan antanut, jos olisin saanut hänet henkiin jälleen.

B Mikon rakkaudentunnustus

Mikko: Se on rakkautta, tulisinta rakkautta, mitä maailmasta löytyy. Kuule minua, Anna Liisa. Koko ajan sinä olet ollut mielessäni siellä Saarijärvellä, ja vahvasti olin päättänyt, että vielä kerran tulisin sinut perimään. Kun sitten kuulin, että Johannes täällä oli pistänyt väliin ja että sinä olit aikeissa mennä hänelle, niin jouduin semmoiseen raivoon, etten tiennyt mitä tehdä. Jätin kaikki siihen paikkaan ja läksin suoraa päätä tänne. Enkä lähde täältä, ennenkuin asiat ovat selvillä. Sen toisen ajan tieltäni pois, vaikka surma minut nielkään.

Viisi vuotta sitten

Improvisoikaa kohtaus, jossa siirrytään viisi vuotta ajassa taaksepäin. Toisiinsa rakastuneet Kortesuon talon tytär Anna Liisa ja talon renki Mikko sopivat ulkopuolisten katseilta salaa ensi tapaamistaan.

Kolmiodraama

Suunnitelkaa kolmen ryhmässä seuraavan kohtauksen toteutusta ja harjoitelkaa sitä niin että saatte esille draamallisen jännitteen. Jokainen henkilö pyrkii saavuttamaan omat tavoitteensa ja tarkastelee tilannetta omasta näkökulmastaan. Analysoikaa ennen kohtauksen esittämistä jokaisen henkilön tunteita ja pyrkimyksiä kumpaakin muuta tilanteessa mukana olevaa henkilöä kohtaan juuri tuossa tilanteessa, jossa Anna Liisa ja Mikko ovat juuri selvitelleet välejään ja Johannes tulee paikalle.

Suunnitelkaa sitten, miten kunkin roolihenkilön asema ja tunteet tulevat esille nonverbaalisessa viestinnässä ja toiminnassa ja miten niukat vuorosanat esitetään.

[Kolmas näytös]

Mikko: Minä tahdon selvyyttä aivan tänä päivänä, tällä hetkellä.

Johannes: Selvyyttä mistä?

Mikko: Siitä, onko tyttö sinun vai minun?

Johannes: Kuka tyttö?

Mikko: Anna Liisa tietysti. Ei suinkaan tässä nyt muista ole puhetta.

Johannes: Se sinulla mahtanee olla selvillä kysymättäkin.

Anna Liisa: Älkää riidelkö. Voi älkää riidelkö!

Mikko: Ratkaise, kummalleko meistä tahdot kuulua?

Johannes: Sen hän jo on tehnyt. Mene kirkkoon huomenna, niin saat kuulla.

Mikko: Seuraukset tiedät. Ratkaise!

Anna Liisa: Hyvä Jumala!

Johannes: Voithan sen hänelle sanoa, koska hän välttämättä niin tahtoo.

Anna Liisa: Elkkää kiusatko minua. Jättäkää minut rauhaan.

Johannes: Oma syysi. Olisit antanut minun tehdä mieleni mukaan, niin aikoja sitten olisin ajanut tuon miehen ulos.

Mikko: Ohoh? Sinäkö olisit ajanut minut ulos? Sinä, kiisken poika? Jopa sinä sitten mies olisitkin.

Johannes: Nyt herkiä, taikka minä sinulle näytän.

Anna Liisa: Elkkää, hyvät miehet, elkkää! Johannes, sinä lupasit –!

Mikko: Tule koettamaan, jos uskallat. Minä sinut nutistan yhdellä kertaa – ja sen teen oikein suurella halulla.

Anna Liisa: Ei tappelua, ei, ei! Johannes, Mikko! *Hevonen pystäytyy portaiden eteen, ääniä ja askeleita kuuluu ulkoa.)*

Viimeinen jännitys ja käänne

Rakennetaan ja rajataan tila, joka on Anna Liisan lopussa olevan kuulutusjuhla paikka, ja kannetaan sille pitkä juhlapöytä. Pannaan taustalle soimaan hanurimusiikkia.

Jokainen valitsee itselleen roolihahmon juhlaväestä ja sijoittuu tälle sopivaan paikkaan juhlapaikassa. Pysy roolissasi, ota huomioon henkilön asema, ikä ja perhesuhteet ja mieti, miten hän liikkuu, elehtii ja ilmehtii ja puhuu, mitä haluaa ja mitä pelkää.

Improviseoidaan kohtaus, jossa morsianta odotetaan paikalle. Pyritään tuottamaan sopiva juhlatunnelma esimerkiksi soittamalla musiikkia.

Pysähdytään miettimään, miten loppukohtauksen käänne, Anna Liisan yllättävä ilmoitus, toteutettaisiin tyylitellen. Millainen joukko juhlaväki on? Millaisia ryhmiä se muodostaa, ketkä erottuvat? Tuodaanko roolihahmot esille joillain symbolisilla vaatekappaleilla, vai toimiiko koko joukko jotenkin liikekieleltään yhtenäisesti tai ryhmiin jakautuneena? Tarvitaanko musiikkia tai muita ääniä? Millainen valaistus tarvitaan? Voiko värejä käyttää symbolisesti? Miten äänen voimaa ja valaistusta vaihtelemalla, liikkeellä ja siirtymillä tai pysähtyneisyydellä ja tauoilla voidaan rytmittää toimintaa? Millainen on kohtauksen selkeä alkua ja miten se päättyy selkeästi? Missä on hiljaisuuden oikea sija? Paljonko sanoja runsassanaisestä loppukohtauksesta halutaan käyttää? Millainen on Anna Liisan keskeinen repliikki?

Ideoidaan pienryhmissä. Esitellään ehdotukset. Valitaan jokin ehdotuksista tai yhdistelmä parhaista ehdotuksista yhdessä toteutettavaksi. Harjoitellaan ja

esitetään lopullinen versio. Voidaan esittää myös aiemmin työstettyjä kohtauksia näytelmästä Anna Liisa.

Pirjo Kanerva, Draaman perusteita Anna Liisan avulla. – Kanerva, Pirjo ja Viranko, Viivi, Aplodeja etsijöille. Näkökulmia draamaan sekä taidekasvatuksena että opetusmenetelmänä, 75 – 82.